

გვანცა კოპლატაძე

ზოგჯერ თქმა სჯობს

საქართველოში განათლების სისტემაში გატარებული რეფორმიდან უკვე საკმაოდ დრო გავიდა იმისათვის, რომ მისი შეფასება დაეიწყო. რა თქმა უნდა, ამ წერილს არ შეიძლება რეფორმის სრული და ყოველმხრივი შეფასების პრეტენზია ჰქონდეს. ჩვენ მხოლოდ რამდენიმე საკითხის გარკვევას შევეცდებით, რაც, შესაძლოა, მომავალში განათლების სისტემაში შექმნილი საერთო სურათის წარმოსახენად გამოდგეს. მომავალში კი, ალბათ, ჰუმანიტარული და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ყველა დარგის სპეციალისტებმა რეფორმა ყოველმხრივ და თანმიმდევრულად უნდა გაანალიზონ, რათა ერთხელ და სამუდამოდ ყველასათვის ნათელი გახდეს, რა იყო მისი არსი და მიზანი სინამდვილეში და მივიღეთ თუ არა ის შედეგი, რასაც მისი ავტორები და მხარდამჭერები გვპირდებოდნენ, ანუ ამაღლდა თუ არა ცოდნის დონე მოსწავლე ახალგზრობისა იმათთან შედარებით, რომელთაც ცოდნა რეფორმამდელ სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებლებში მიიღეს.

დავიწყოთ იქიდან, რომ რეფორმის მოთხოვნილება საბჭოთა კავშირის დაშლის თანადროულად, იმგვარ ვითარებაში გაჩნდა, როცა საზოგადოების დიდ ნაწილს, დაშლილი იმპერიის საპირისპიროდ, ამერიკის შეერთებული შტატები და დასავლური სამყარო იდეალად ესახებოდა. ამგვარმა, ლამის გაკერპებამდე მისულმა იდეალიზებამ დასავლეთისა და აშშ-ს პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ყოფისა, როგორც ეს ასეთ დროსაა მოსალოდნელი, საზოგადოების თვით მოაზროვნე ნაწილსაც კი დაუკარგა უნარი ფხიზლად შეეფასებინა გაიდეალებული ყოფა, მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით, და საკუთარ ცხოვრებაში ის გადმოეტანა, რაც მართლაც ღირებული და ფასეული იქნებოდა. მაგრამ ფხიზლად შეფასებისათვის აუცილებელი იყო კარგად შეგვესწავლა ის, რასაც ვაიდეალედით; ჩვენ კი, სამწუხაროდ, იმ მეტისმეტად ზერულესა და ფრაგმენტულ ცოდნას დავეჯერდით, რომელიც დასავლეთის შესახებ გვქონდა. მართალია, ცოდნის სიმწირეს თავისი ობიექტური მიზეზი ჰქონდა, — საბჭოთა კავშირი საზღვრებჩაკეტილი სახელმწიფო იყო და, ბუნებრივია, ის ეპიზოდური ურთიერთობანი,

რომელთაც ამგვარ პირობებში უცხოეთის ქვეყნებთან ვახერხებდით, მათ ყოფაზე, ასე თუ ისე, სრულ წარმოდგენას ვერ შეგვიქმნიდა, მაგრამ არც სუბიექტური მიზეზი უნდა გამოურიცხოთ. საჭირო იყო გააზრება და ანალიზი იმისა, რასაც დასავლეთის სახელგანთქმულ მწერალთა თხზულებებში ვკითხულობდით; მათ მიერ მაღალმხატვრულად ასახული სინამდვილე ადვილად დაგვარწმუნებდა არა მხოლოდ იმაში, რაოდენ დიდად იყო დაშორებული იგი იდეალს, არამედ იმაშიც, რომ ამ სამყაროში მარადიულ ზნეობრივ ღირებულებათა გადაფასებისა და გაუფასურების პროცესი საოცრად აქტიურად და ელვისებური სისწრაფით მიმდინარეობდა.

ამავე სამსახურის გაწევა შეეძლო ჩვენთვის XX ს-ის ამერიკული მწერლობისა და, განსაკუთრებით, ამერიკული კინოხელოვნების შედევრებს, რომელნიც პოლიუდში წინა საუკუნის ორმოც-ორმოცდაათიანსა და სამოციან წლებში იქმნებოდა.

დაფიქრებისა და გაანალიზების ნაცვლად, სამწუხაროდ, ჩვენ ასევე სრულიად გაუაზრებლად სარწმუნოდ მიგვაჩნდა საზოგადოებაში გაბატონებული შეხედულება იმის თაობაზე, რომ საბჭოთა კავშირის პირობებში დასავლელ და ამერიკელ ხელოვნთა შემოქმედებიდან ჩვენთვის ხელმისაწვდომი მხოლოდ ის ქმნილებები იყო, რომელნიც საბჭოურ იდეოლოგიას შეესაბამებოდნენ. დაფარული დარჩა წყარო, საიდანაც ეს შეხედულება მოდიოდა და ვრცელდებოდა, სამაგიეროდ, ამ გადასახედიდან ცხადი გახდა, რომ მხოლოდ ცოტაოდენი დაფიქრება იყო საჭირო მის აბსურდულობაში დასარწმუნებლად. მაგალითად, რა საერთო შეიძლება ჰქონოდა ჩარლი ჩაპლინის დიდებულ ფილმებს საბჭოთა კავშირის ყბადაღებულ იდეოლოგიასთან? ხოლო თუ საერთო ჰქონდა და საბჭოთა კავშირს ჩაპლინისა თუ სხვა მის მსგავს გენიოსთა ქმნილებანი საკუთარი იდეოლოგიის განსამტკიცებლად სჭირდებოდა, რას ვერჩოდით ამ იდეოლოგიას, — მას მაღალ-ზნეობრივი ხასიათი ჰქონია.

სიტყვამ მოიტანა და ბარემ აქვე ვიტყვი: ჩაპლინის ფილმებში სატირისა და იუმორის საოცარი სინთეზით, ძალიან ცოცხლად და თვალსაჩინოდ აისახა სინამდვილე, რომელიც ადამიანის მიერ ღმრთის ყოვლისშემძლეობისათვის ფულის ყოვლისშემძლეობის დაპირისპირების მცდელობამ მოიტანა. ადამიანმა დაკარგა მარადიულ სიცოცხლემდე მიმყვანი ჭეშმარიტი გზა ანუ ღმერთი (მე ვარ გზა, ჭეშმარიტება და სიცოცხლე, — ამბობს მაცხოვარი) და მის ყოფაში ღმრთის ადგილი ფულმა დაიჭირა. ბუნებრივია, ღმრთის უარყოფიდან გამომდინარე, მის ხატად შექმნილმა ადამიანმაც დაკარგა თავისი ადგილი და მნიშვნელობა ამქვეყნიურ სამყაროში. ფულის ანუ იგივე ყოვლისშემძლეობის მოპოვების ჟინით შეპყრობილმა საზოგადოების ნაწილმა, რომელმაც არა მხოლოდ საღმრთო, არამედ ბუნებით სჯულსაც (ე. ი. სინდისსაც) შედარებით ადვილად გადააბიჯა, მოყვასის ანუ მეორე ადამიანის არა მხოლოდ ინტერესები უგულვებელყო, არამედ

თავად იგი მიიჩნია, მართალია, შედარებით მნიშვნელოვან, მაგრამ მაინც ერთ-ერთ საშუალებად ფულის მოხვეჭის გზაზე.

უკვე სამი ათეული წელია საბჭოთა კავშირი აღარ არსებობს და ხელიც ყველაფრის წაკითხვასა და ნახვაზე მიგვიწვდება, რაც დასავლეთში იქმნება, მაგრამ ახლა მაინც ვაღიაროთ: თუ კი იქ რამე ღირებული და ფასეული შექმნილა, თურმე სწორედ მათი წაკითხვისა და ნახვის საშუალება გვქონია.

სწორედ ზემოხსენებული საქმეში ჩაუხედაობა, დაუფიქრებლობა და გაუაზრებლობა გახდა ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ განათლების სისტემაში რეფორმის ჩატარების გადაწყვეტილებაც სასწრაფოდ მივიღეთ და თანაც ღრმა რწმენით იმისა, რომ იგი აუცილებლად ჩვენ მიერ გაიდევალებული სამყაროს მიერ უნდა ყოფილიყო ნაკარნახევი და მის მიერ შემოთავაზებულ თარგზე გამოჭრილი. დასავლეთის წინაშე მონური ქედ-დადრეკილობის გამო მწიგნობრობისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის არა მხოლოდ იმ მდიდარ ტრადიციათა გათვალისწინება გამოგვრჩა მხედველობიდან, რომელთაც ჩვენი ერის ცხოვრებაში ბევრად ხანგრძლივი ისტორია აქვს, ვიდრე დასავლეთის ქვეყნებში, არამედ საერთოდ მათი არსებობა დავივიწყეთ და რეფორმა ისე ჩავატარეთ, თითქოს საქართველოში განათლების სისტემას არც ტრადიციები გააჩნდა და არც წინა პირობები.

არადა ჭეშმარიტი ღმრთის რწმენა და ამ რწმენაზე დაფუძნებული, თითქმის ყველა ეპოქაში აქტიურად წარმართული საგანმანათლებლო საქმიანობა იყო სწორედ ძირითადი მიზეზი ჩვენი ერის გადარჩენისა და დღემდე მოღწევისა.

სამაგიეროდ, რეფორმატორებმა რეფორმის პროგრამას საზოგადოებისათვის თვალის ასახვევად ქართველთა დიდი განმანათლებელის, ილია ჭავჭავაძის სახელი დაარქვეს. მაგრამ პროგრამის სახელწოდება მხოლოდ საზოგადოებისთვის თვალის ახვევის მიზნით არ შერჩეულა; ვფიქრობ, სახელის შერჩევა იმ ცინიზმითაც განისაზღვრა, რომელიც დღეს ჩვენი ყოფის თითქმის ყველა სფეროშია გაბატონებული. მაგალითად, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის სახელით უკიდურესად შეზღუდვა ქვეყნის მართვაში ხალხის მონაწილეობისა და სრული უგულვებელყოფა ადამიანის უფლებებისა. სხვათა შორის ამ ცინიზმს სათავე დასავლეთის რელიგიურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეძებნება. უფრო დიდი ცინიზმი, ვიდრე კათოლიკური ეკლესიის მიერ საუკუნეთა განმავლობაში ქრისტეს სახელით ადამიანების ღვინა და კოცონზე ცოცხლად დაწვა იყო, წარმოდგენილია.

პროგრამისათვის ილიას დარქმევა მართლაც ილია ჭავჭავაძისადმი დიდი პატივისცემით რომ ყოფილიყო გამოწვეული, მაშინ მას, რა თქმა უნდა, ილიას იდეების საპირისპირო ხასიათი კი არ ექნებოდა, როგორც ამას დღეს ვხედავთ, არამედ, პირიქით, მათი მიხედვით იქნებოდა შედგენილი.

დავიწყეთ იქიდან, რომ ილია ჭავჭავაძის ღრმა რწმენით, „ქვეყნის მყობადი იმაზეა დამოკიდებული, რა მიმართულებას მივცემთ ახალ თაობას“¹. საერთოდ, ახალგაზრდობას მიმართულებას აღზრდა-განათლების მიცემით ვაძლევთ, ხოლო თვითონ მიმართულება როგორი იქნება: კეთილი ნაყოფის გამოძღვები, თუ პირიქით, ილიას აზრით, ეს მასზეა დამოკიდებული, როგორ არის მოწყობილი და აგებული პროგრამა სწავლებისა. პროგრამა კი ისე უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ქვეყანას სულითა და გულით ამაღლებული, გონებაგზსნილი ქართველი აღუზარდოს. „სკოლამ უნდა მოუზადოს ერს გონებითა და გულით იმდენად გაღვიძებული კაცი, რომ იგი საკუთარი ჭკუითა და გულით გაუჭირვებლად გაუძღვეს იმ სულიერსა და ხორციელ პატარა მოედანს, სადაც ერის უმრავლესობა სულს იბრუნებს, სულითა და ხორციით იღვწის და მოქმედებს. ...აი, ამ დიდსა და მძიმე დანიშნულებას უნდა მისდევდეს საერო სკოლა და მარტო ამის მიხედვით იყოს უნდა მოწყობილი და აგებული. სხვა საგანი სკოლას არა აქვს“... შემდგომ ამისა, წმ. ილია მართალი არკვევს, რა საშუალებითა და ღონისძიებებით შეუძლია სკოლას აღსრულება თავისი განსაკუთრებული და მძიმე დანიშნულებისა, იხსენებს რას ამბობენ ამის თაობაზე პედაგოგიური მეცნიერების გამოჩენილი მკვლევრები და ასკვნის, რომ ამგვარი ღონე სკოლისა და საერთოდ განათლებისათვის მშობლიური ენა — დედა ენაა. „უედაეწოდ ბავშვისათვის გონების გახსნა ყოვლად შეუძლებელია. მაშინ სკოლა გონების სახსარი კი არ იქნება, არამედ გონების დაჩაგვრისა, გონების დახშვისა, დათრგუნვისა, გათახსირებისა, — განა ეს შეიძლება ვინმესათვის სასურველი იყოს?“ — წერს იგი.²

არც დღეს უარყოფს არავინ და არც ილია ჭავჭავაძე უარყოფდა უცხო ენათა შესწავლის აუცილებლობას ახალგაზრდისათვის, მაგრამ ისინი მხოლოდ გარკვეული ასაკიდან უნდა ისწავლებოდეს და ისიც არა მშობლიური ენის შევიწროების ხარჯზე. პედაგოგიკის აღიარებული კანონებით, ვიდრე ბავშვს საკუთარი ძირები არ გაუმადრდება და იმაზე ვარჯიშით არ განათლდება, რაც მისთვის მახლობელია, და იმ ენას არ შეისწავლის, რომელიც ღვიძლი და მისიანია³, მისი სულიერი ძალები უცხოთა და შორეულზე არ უნდა ვავარჯიშოთ.

ჩატარებული რეფორმა ამკარად დაუპირისპირდა პედაგოგიურ მეცნიერებაში აღიარებულ ზემოხსენებულ თვალსაზრისს, რომელსაც ილია ჭავჭავაძეც იზიარებდა, იმის თაობაზე, რომ განათლებას საფუძვლად დედა ენის კარგი ცოდნა უნდა დაედოს. დღეს ქართულ ენას, როგორც სასკოლო ისე უმაღლეს განათლებაში, უდავოდ დაკარგული აქვს ის ადგილი და უფლებები, რომელიც მას საბჭოთა კავშირის განათლების სისტემაში

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. VI, თბ., 1997. გვ. 9-10.

² იქვე, გვ. 425-430.

³ თხზულებათა ანთომეული, ტ. VIII, 132-133.

ჰქონდა; უფრო მეტიც; დღეს მის არსებობას, როგორც მეცნიერების ენისა, რეალური საფრთხე დაემუქრა, თუ ასე გაგრძელდა, უმოკლეს ხანში, გამოყენების ასპარეზის დაეწროებასა და შემცირებასთან ერთად, ფუნქციებიც შეუმცირდება და იგი საოჯახო, ე. წ. საშინაო ენადღა დარჩება. სხვათა შორის რეფორმის ნამდვილი მიზანი, რომ სწორედ ეს იყო, თვითონ რეფორმატორებმაც გაამჟღავნეს. რადგან მიზანს რეფორმის გატარებისა ძალისმიერი მეთოდების გამოყენებით შედარებით ადვილად მიაღწიეს, გული მოეცათ და ერთ-ერთმა მათგანმა საჯაროდაც კი განაცხადა, საქართველოს სახელმწიფო ენა ინგლისური უნდა იყოსო. რა შეიძლება იყოს იმაზე დიდი სიყალბე, სახელმწიფო თავს დამოუკიდებლობით იწონებდეს, დამოუკიდებლობის მიღების დღეს ზეიმით აღნიშნავდეს და სახელმწიფო ენად (ანუ განათლების ენად) უცხო ენა ჰქონდეს? რა დამოუკიდებლობაზე შეიძლება ამ დროს ლაპარაკი? არადა როგორც კი უმუშევრობისა და უზომოდ გაზრდილი გადასახადებისაგან ეკონომიურად უკიდურესად შეჭირვებული უმეტესი ნაწილი საზოგადოებისა ხმის ამოღებას დააპირებს, დაჩივლების უფლებას არ აძლევენ და წამდაუწუმ შეახსენებენ — სამაგიეროდ დამოუკიდებლები ვართო. მაშინ რას ვერჩოდით საბჭოთა იმპერიას? საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციით ქართულ ენას ათეულობით წლების განმავლობაში მყარად ჰქონდა შენარჩუნებული სახელმწიფო ენის სტატუსი. მართალია, ერთი პირობა სტატუსის შეცვლა სცადეს, მაგრამ ჩვენმა ხალხმა, საუკეთესო შვილების მეთაურობით, მისი დაცვა შეძლო, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ იმპერიის ხელისუფლებასაც ეყო გონიერება და კონსტიტუციაში ცვლილების შესატანად ძალა არ გამოუყენებია.

შეიძლება ვინმემ იკითხოს: რა მაძლევს იმის განცხადების უფლებას, რომ რეფორმის შედეგად ქართული ენა ბევრად უფრო დაბალ დონეზე ისწავლება, ვიდრე ის რეფორმამდელ სკოლაში ისწავლებოდა?

საკამათო არაა, რომ რომელიმე კონკრეტული საგნის, მათ შორის ქართული ენის, კარგად შესწავლისათვის კარგ პედაგოგთან ერთად კარგი სახელმძღვანელოცაა საჭირო, ხოლო კარგი სახელმძღვანელოს შექმნას განსწავლული ავტორი და სწორად შედგენილი პროგრამა სჭირდება. პროგრამა რომ სწორედ შედგეს, მიზნად მოცემულ საგანში მოწაფისათვის, მისი ასაკის შესაფერისი, მაგრამ საფუძვლიანი ცოდნის მიცემას უნდა ისახავდეს. ამგვარი ცოდნის მისაცემად აუცილებელია: 1. კონკრეტული საგნის პროგრამა, განათლების საფეხურის შესაბამისად, ამ საგნის ძირითად საკითხებს სრულად მოიცავდეს და 2. ეს საკითხები თანმიმდევრულად ანუ მათი თანდათანობით გართულების მეთოდით უნდა ისწავლებოდეს.

რეფორმის შედეგად ცალკეულ საგნებში, მაგალითად, ქართულ ენასა და ლიტერატურაში, ახლადშედგენილი პროგრამის გაცნობამ დაგვარწმუნა, რომ რეფორმის ძირითადი მიზანი მოსწავლე ახალგაზრდობისათვის ცალკეულ საგნებში არა საფუძვლიანი, არამედ ინფორმაციული ხასი-

ათის ცოდნის მიცემაა. უწინარესად ამაზე მეტყველებს ინტეგრირება როგორც საბუნებისმეტყველო, ისე ჰუმანიტარული საგნებისა, მაგალითად, ქართული ენისა და ლიტერატურისა. ბუნებრივია, რომ ინტეგრირებული საგნისათვის შედგენილი პროგრამა შეუძლებელია სრულად მოიცავდეს იმ ძირითად საკითხებს, რომელნიც კონკრეტული საგნის საფუძვლიანად შესწავლისათვისაა საჭირო. საზოგადოებისათვის უმოწყალოდ შეაკვეცილი პროგრამების შინაარსობრივი სიმწირე რომ დაეფარათ, იგი გარეგნულად გართულებული ფორმით შენიღბეს. სწორედ ეს ხელოვნურად გართულებული, ზმირად უბრალოდ გაუგებარი ფორმა ითვლება იმ პროგრესულ სიახლედ, რომელმაც თითქოს ძველი და დრომოჭმული უნდა შეცვალოს.

ბუნებრივია, განუწყვეტელი ცვალებადობა ადამიანის ამქვეყნიური ყოფის განუყრელი თანამგზავრია, მაგრამ ისიც ჭეშმარიტებაა, რომ ადამიანისათვის, რომელსაც შემოქმედმა თავისი ხატი მარადიულად უბოძა, მარადიული, წარუვალი ღირებულებებიც არსებობს, რომელთა ხელყოფაც ადამიანის სულის გაღარიბებასა და მისი ცოდვით ისედაც დაზიანებული გონების კიდევ უფრო მეტად დაზიანებას იწვევს. ერთ-ერთი ასეთი ღირებულებათაგანი საფუძვლიანი ჭეშმარიტი განათლებაა, რომელსაც, რა თქმა უნდა, ინფორმაციული ხასიათის ცოდნა ვერავითარ შემთხვევაში ვერ შეცვლის. ისევ ილია ჭავჭავაძეს მოუხსმინოთ: „ჭეშმარიტი განათლება განვითარებული გონებისა და გაწვრთნილი ზნე-ხასიათის ერთმანეთთან განუყრელი შეუღლებაა. თუ კაცს ან ერთი აკლია, ან მეორე, იგი განათლებული არ არის“.⁴ მაშასადამე, ცოდნის მიღებამ ადამიანს ზნე-ხასიათის წვრთნას ანუ სულის დახვეწასა და ამაღლებას უნდა შეუწყოს ხელი, რითაც მიიღწევა კიდევ ადამიანის ამქვეყნიური ცხოვრების მთავარი მიზანი — მარადიული ცხოვრების მოპოვება.

მისი მარადიული ღირებულებებიდან გამომდინარე ამბობენ სწორედ, რომ განათლების სისტემაში სიახლის დანერგვა ამ სისტემის ცოდნასთან ერთად დაფიქრებას, ღრმად განსჯასა და შედეგების გათვალისწინებას მოითხოვს.

ახლა შევეცდები ის, რაზეც ზემოთ გვქონდა საუბარი, პრაქტიკულად ერთი კონკრეტული სახელმძღვანელოს მაგალითზე წარმოვაჩინო. ესაა სახელმძღვანელო ქართულ ენასა და ლიტერატურაში მე-7 კლასისათვის, სახელმძღვანელოს აწერია, რომ იგი რეკომენდებულია ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის მიერ და წარმატებით პილოტირებულია საქართველოს სკოლებში განათლების რეფორმის პროექტ „ილია ჭავჭავაძის“ ფარგლებში 2005-2006 წელს. სახელმძღვანელოს გაცნობა იმდენ კითხვას აჩენს, რომ ყველას აქ მოტანა და პასუხის გაცემა გაგვიჭირდება. დაეიწყეთ იქიდან, რომ უწინარესად იგი ადასტურებს ზემოვამოთქმულ შეხედულებას იმის თაობაზე, რომ განათლების რეფორმის მიზანი სკოლაში

⁴ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა ანთომეული, IV, გვ. 293-4.

არა საფუძვლიანი ცოდნის, არამედ ზერეულე, ინფორმაციული, ხასიათის ცოდნის მიცემაა. ამაში მხოლოდ სარჩევის გადათვალეობაც დაგარწმუნებთ; თემატიკა ადვილად მიგახვედრებთ, რომ სახელმძღვანელოს პრეტენზია აქვს არა მხოლოდ ლიტერატურა ასწავლოს, ამ ცნების საკუთრივი გაგებით, არამედ მისი დამოკიდებულებაც ხელოვნების სხვა ისეთ დარგებთან, როგორცაა მუსიკა, ფერწერა, თეატრი... ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: შეიძლება კი 12-13 წლის ბავშვს (მე-7 კლასში ძირითადად ამ ასაკისანი სწავლობენ) ხელოვნების ზემოთ დასახელებულ დარგებზე ისეთი ცოდნა ჰქონდეს, რომ ლიტერატურასთან მათი მიმართება გაარკვიოს? რა თქმა უნდა, — არა. მაგალითად, რუბრიკაში „პოეზია და ფერწერა“ წარმოდგენილია დავით კაკაბაძის „იმერეთი — დელაჩემი“, ნიკო ფიროსმანის „არსენალის მთა ღამით“, ფრანგი მხატვრების: კლოდ მონეს, ედგარ დეგას, პოლ სეზანის ფერწერული ტილოები და მათი შთაგონებით შექმნილი ლექსები მამუკა სალუქვაძისა. ახლა ვნახოთ კითხვები, რომლებითაც სახელმძღვანელოს ავტორ-შემდგენელი მოსწავლისაგან მოითხოვს განმარტებას, როგორ აისახა სიტყვიერ ხელოვნებაში ფერწერით უკვე ასახული სინამდვილე და თავად განსაჯეთ, რა დონის ცოდნა უნდა ჰქონდეს მოსწავლეს, როგორც ლიტერატურის თეორიის, ისე ფერწერის ხერხებისა, რომ მათზე სწორი პასუხების გაცემა შეძლოს.

გასაგები მიზეზების გამო დასმული რვა კითხვიდან რამდენიმეს მოვიტანთ:

1. კარგად თუ დააკვირდებით დავით კაკაბაძის ნახატს, უთუოდ შენიშნავთ, რომ შორეული და ახლო ხედები განსხვავებულად არის გამოსახული. როგორ აისახა ეს განსხვავება მამუკა სალუქვაძის ლექსში?

2. რა განწყობილებას ქმნის ლექსის პირველსავე ტაქტში ნახსენები ჩამავალი მზე? (რომელი სიტყვები ეხმიანება მას ბოლო სტროფში?)

3. ხალხურ ლექსში ნათქვამია: „ბინდისფერია სოფელი, უფრო და უფრო ბინდდება“, ამჯერად როგორ გახშიანდა ხალხური ლექსის ეს სიტყვები?

4. ფერწერულ ტილოზე დედის ფიგურის უშუალო სიახლოვეს ყველაფერი ზედმიწევნითი სიზუსტით არის დახატული (სხვათა შორის ვერ დავეთანხმებით კითხვის ავტორს; დავით კაკაბაძის ხატვის მანერა საგნების ზედმიწევნითი სიზუსტით ასახვას არ გულისხმობს). თქვენი აზრით, რატომ გამოარჩია მათგან პოეტმა მაინცდამაინც ბაბუაწვერა და მის თავზე მოფარფატე თეთრი პეპელა? და ა. შ.

იმისათვის, რომ სწორად გააანალიზოს, რამდენად ადეკვატურად გადმოსცემს მ. სალუქვაძე პოეტური სიტყვით იმ განწყობილებას, რომელიც ფრანგი მხატვრების ფერწერულ ტილოებზე ფერებითაა გადმოცემული, მოწაფემ აუცილებლად უნდა იცოდეს, რას ნიშნავს იმპრესიონიზმი ფერწერაში, რითი განსხვავდება იგი რეალისტური მხატვრობისაგან და რა

ხერხებს იყენებს სინამდვილის გადმოსაცემად. რამდენადაც ასეთი ცოდნა, ჩვეულებრივ, ამ ასაკის ბავშვებს არ აქვთ, ამდენად ავტორ-შემდგენლის მიწოდებული მასალისგან მათ შეიძლება მხოლოდ ინფორმაცია დარჩეთ იმის შესახებ, რომ არსებობდნენ ქართველი თუ ფრანგი მხატვრები, რომელთა ფერწერულ ტილოებს მ. სალუქვაძემ ლექსები მიუძღვნა.

შეიძლება ვინმემ თქვას, რომ ასეთი ინფორმაციებიც საჭიროა; რა თქმა უნდა, ინფორმაციათა მიწოდება ცუდი არაა, მაგრამ მე-7 კლასის ქართული ენისა და ლიტერატურის სახელმძღვანელოში მათ ადგილს ვერ ვხედავთ, მით უმეტეს მაშინ, როცა თვითონ ლიტერატურის პროგრამაა შეკვეცილი. ამგვარი ინფორმაციის მიწოდებაზე ბევრად სასარგებლო იქნებოდა მოსწავლეებს არა ნაწყვეტების სახით, არამედ მთლიანად შეესწავლათ ილია ჭავჭავაძის „კაცია ადამიანი!“ „ანალიზითა და პერსონაჟთა დახასიათებით; იგივე უნდა ვთქვათ აკაკი წერეთლის პოემის „თორნიკე ერისთავის“ შესახებაც, რომელიც სახელმძღვანელოში არასრული სახითაა წარმოდგენილი. გაუგებარია, რამ განაპირობა პოემის ზოგიერთი თავის შინაარსების პროზით გადმოცემა. მაინც რა უშლის ხელს იმას, რომ ქართველი მოწაფე ჩვენი დიდი პოეტის მშვენიერ პოემას იმ სახით გაეცნოს, როგორც იგი თავად პოეტმა დაწერა? აქაც ხომ, განსხვავებით ჰაგიოგრაფიული თხზულებებისგან, ენისა და შინაარსის სირთულეს ვერ მოვიმიზეზებთ, მით უმეტეს იმ სირთულის ფონზე, რომელსაც მოწაფე, როგორც ვნახეთ, აუცილებლად წააწყდება რუბრიკებში „პოეზია და ფერწერა“, „პოეზია და მუსიკა“ და ა. შ.

მსგავსი რუბრიკებით (მაგ.; „წერილი“, „რას წერენ გაზეთში?“, „ინტერვიუ“, „მკითხველის თეატრი“ და ა. შ.). სახელმძღვანელოს გადატვირთვას, ვფიქრობთ, ბევრად სჯობდა ავტორ-შემდგენელს უფრო უხვად წარმოედგინა წმინდა ლიტერატურული მასალა — მშვენიერი ნიმუშები ქართული პოეზიისა და პროზისა, რომელთა სიმრავლეც, საბედნიეროდ, მათგან საუკეთესოთა ამორჩევის საშუალებას იძლევა; თუცა რა უხვად წარმოედგინაზე ვსაუბრობთ, როცა ის ცნობილი ნაწარმოებებიც, რომელთა შესახებაც ზემოთ აღვნიშნეთ, შემოკლებული სახითაა მოცემული?

გაუგებარია, რა პრინციპითაა მოცემული ჯერ ტექსტში არსებული ძნელად გასაგები სიტყვების ლექსიკონი და მერე თვითონ ტექსტი? რატომ ჯერ ლექსიკონი და შემდეგ ტექსტი? ხომ ყოველთვის ყველა სახელმძღვანელოში პირიქით იყო: ჯერ ტექსტი და შემდეგ ლექსიკონი. რითია განპირობებული ეს სიახლე? სახელმძღვანელოს ავტორები ხომ თვითონვე აღნიშნავენ, რომ ტექსტში არსებული გაუგებარი სიტყვების მნიშვნელობის ამოცნობაში ზშირად კონტექსტი გვეხმარება? (გვ. 259).

ყველაზე რბილად რომ ვთქვათ, არა მხოლოდ გულდასაწყვეტი, არამედ გაუმართლებელიცაა „ვეფხისტყაოსნის“ ნაწილ-ნაწილ სწავლება ბავშვებისათვის. განსახილველი სახელმძღვანელოდან შევიტყვევ, რომ რაღაც ნაწილი პოემისა მე-6 კლასშიც ისწავლება, ნაწილი მეშვიდეში და, ალბათ,

ნაწილიც მომდევნო კლასებში. როგორც ეს „ვეფხისტყაოსნის“ ზოგიერთი თავის შინაარსის პერიფრაზის სახით გადმოცემამ მიმახვედრა, პროგრამის მიხედვით, „თორნიკე ერისთავის“ მსგავსად, არც „ვეფხისტყაოსნის“ სრულად შესწავლაა გათვალისწინებული. პოემის ნაწილ-ნაწილ და ისიც არასრულად მიწოდებულმა ტექსტმა რა შთაბეჭდილება უნდა შეუქმნას მოსწავლეს ამ გენიალური ქმნილების შესახებ? რა თქმა უნდა, მას შთაბეჭდილებაც ზედაპირული შეექმნება და ცოდნასაც მხოლოდ ინფორმაციული ხასიათისას მიიღებს, ანუ ეცოდინება, რომ არსებობდა პოეტი შოთა რუსთაველი, რომელმაც დაწერა პოემა ვეფხისტყაოსან ტარიელზე. მაგრამ არ ეცოდინება, რა მარადიულ ღირებულებებს ქადაგებს მისი ავტორი და რა შთამბეჭდავადაა განსხეულებული ეს ღირებულებანი მხატვრული სიტყვის მეშვეობით. სხვათა შორის, ცნობილია, რომ ცუდად და ზერელედ შესწავლა რომელიმე თხზულებისა, საკითხის თუ მოვლენისა ხშირად მათ ღრმად შესწავლას მომავალშიც უშლის ხელს.

როგორც ეს წერილის შესავალშივე გამოიკვეთა, იგი არა ცალკეულ სახელმძღვანელოთა კრიტიკული განხილვის, არამედ რეფორმის არსისა და მიზნების სამხილებლად დაიწერა. დარწმუნებული ვარ, განსახილველი სახელმძღვანელო ძირითადად რეფორმის მიერ წაყენებულ მოთხოვნათა შესაბამისად შეიქმნა. ვერ დავიჯერებ, რომ ავტორ-შემდგენლის პიროვნული გადაწყვეტილებით ისწავლება „კაცია ადამიანი?!“, „თორნიკე ერისთავი“ და მით უმეტეს „ვეფხისტყაოსანი“ ნაწყვეტებისა თუ შემოკლებული სახით.

იგივე უნდა ვთქვა სახელმძღვანელოს გრამატიკულ ნაწილზეც. მისმა ავტორ-შემდგენელმა ჩემზე უკეთ იცის, რომ ენის საფუძვლიანად შესწავლა უმარტივესი საკითხებით იწყება და თანდათანობით რთულდება, თუმცა ახლა სახელმძღვანელოებს სხვა პრინციპებით ადგენენ, რაშიც ამ ბოლო წლებში გერმანულ ენაზე გამოცემულმა ძველი ბერძნული ენის სახელმძღვანელომაც დამარწმუნა, რომელშიც ზმნა ყველაზე რთულად საწარმოებელ დროებში უკვე პირველივე პარაგრაფში იყო მოცემული. აქვე შევნიშნავ, რომ სტუდენტებისათვის ასე არათანმიმდევრულად მიწოდებულმა გრამატიკულმა მასალამ კეთილი შედეგი ვერ გამოიღო. როგორც ამ საგნის პედაგოგი, უშუალოდ დავრწმუნდი, რომ ენის ღრმა და საფუძვლიანი სწავლებისათვის მასალის გადაცემისას აუცილებლად თანმიმდევრულობის დაცვაა საჭირო. იგივე შემიძლია ვთქვა მე-7 კლასის სახელმძღვანელოს გრამატიკულ ნაწილზეც. ალბათ მისი ავტორ-შემდგენელიც დამიდასტურებს, რომ მასში, არც თუ ისე იშვიათად, მეშვიდეკლასელი მოწაფისათვის ისეთი მასალაა მიწოდებული, რომელიც ძველ, რეფორმამდელ უნივერსიტეტში ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ცალკე საგნად, სახელწოდებით „ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა“, ისწავლებოდა.

არც ის უნდა იყოს სადაო, რომ გრამატიკაში ჯერ წესი უნდა ისწავლებოდეს და მაგალითებით შემდეგ უნდა ხდებოდეს მისი გათვალსაჩინოე-

ბა და არა პირიქით. ცალკეულ მაგალითებს მართლწერისა მოწაფე ისე ვერ განაზოგადებს, რომ მათთვის ერთი საერთო წესი დაადგინოს. რადგან ყველა ცალკეული მაგალითის დამახსოვრება შეუძლებელია, სწორად წერასა და მეტყველებას უწინარესად სწორედ საერთო წესის ცოდნა განაპირობებს, რა თქმა უნდა, გამონაკლის შემთხვევათა გათვალისწინებით, რომელთა დამახსოვრებაც სწორედ მათი გამონაკლისობის ანუ სიმცირის გამო ბევრად ადვილია.

